

SŁAWOMIR KRZYŚKA

UAM Poznań

STATYSTYKA JĘZYKA WIERSZY DLA DZIECI

Stosując lingwistykę kwantytatywną dochodzimy często do ciekawych i zaskakujących wniosków. *Lingwistyka kwantytatywna (QL) definiuje język jako wielowarstwową i wielowymiarową strukturę, złożoną z dyskretnych jednostek połączonych ze sobą siecią relacji.*¹ Co w takim razie jest celem QL? I tak, A. Pawłowski (2001) wymienia jako cel *przedstawienie sformalizowanego opisu tych relacji, uwzględniającego ich dynamiczny i ilościowy aspekt. Opis taki przyjmuje postać empirycznie weryfikowalnych i falsyfikowanych hipotez lub praw językowych, zapisanych w formie modeli matematycznych. Empiryczny i ilościowy charakter badanych prawidłowości zakłada mierzalność i/lub kwantyfikowalność pewnych cech języka.*² Analizując język nie powinniśmy zapominać oczywiście o tych wszystkich aspektach, których nie można zmierzyć. S.Krzyśka (Łódź, 2007) prowadząc rozważania na temat budowy modelu tekstu terapeutycznego wyraźnie wskazuje na równoprawny udział w nim cech ilościowych i jakościowych. Stwierdza nawet, że cechy jakościowe są ważne, jak nie najważniejsze, ale jak widać z prowadzonych badań nie jedyne. Zadaje także pytania: *czy nie powinno się przy doborze tekstów do terapii brać pod uwagę jedne i drugie? Czy tylko jedne są ważne, a drugie mniej lub wcale nie są ważne? Czy przy budowie modelu tekstu terapeutycznego uwzględnione cechy ilościowe i jakościowe dadzą model tekstu doskonałego w rozumieniu terapii?*³ W przypadku stosowania QL przedmiotem badania jest oczywiście tekst i to z niego wyodrębnia się jednostki fonologiczne, morfologiczne czy leksykalne, którym następnie przypisuje się wartości liczbowe odpowiadające bezpośrednio lub pośrednio ich częstości lub innej kwantyfikowalnej cesze.⁴

¹ Kwestie metodologii i naukowego statusu lingwistyki kwantytatywnej obszernie omawia w swych pracach G.Altmann (1978, 1993) [w:] A. Pawłowski, *Metody kwantytatywne w sekwencyjnej analizie tekstu*, Uniwersytet Warszawski Katedra Lingwistyki Formalnej, Warszawa 2001, s. 6

² Ibidem, s. 6

³ S.Krzyśka, *Emocje i utwory poetyckie kierowane do dzieci w wieku wczesnoszkolnym - modele matematyczne*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Łódź 2007

⁴ A.Pawłowski, *Op. Cit.*, s. 6

Celem niniejszego opracowania nie będzie analiza postawionych hipotez ale spojrzenie na wiersze z punktu widzenia statystyki opisowej. A.Łobos (Katowice, 2003) przyjrzała się językowi czasopism i programów telewizyjnych dla dzieci, a więc językowi niewierszowanemu. B. Niesporek przeanalizowała wiersze dla dzieci na materiale *Świerszczyka* (Katowice, 1990). O języku czasopism dla dzieci pisała także J. Lizak (Rzeszów, 1999).

Analizie statystycznej w niniejszym opracowaniu zostaną poddane wiersze z korpusu, który powstał w trakcie badań empirycznych dotyczących zależności między elementami mierzalnymi wierszy dla dzieci, a akceptacją tekstów i wywoływaniem określonych reakcji emocjonalnych. Przypomnijmy: *Po głębszej analizie stwierdzono, że dobrze byłoby, aby wiersze do badań statystycznych nie były dobierane przez prowadzącego badania, ale aby zostały one wskazane przez badanych. W tym celu skierowano do dzieci – uczniów edukacji wczesnoszkolnej – ich rodziców, babć i dziadków kwestionariusz ankietowy/wywiadu z prośbą o podanie, które wiersze dla dzieci poleciliby odpowiednio swojej koleżance, koledze, córce, synowi, wnuczce lub wnukowi. Jedno pytanie postawione w ankiecie pozwoliło wskazać te wiersze, które przez badanych nie są odrzucane.⁵ Aż 73 badanych zadeklarowało, że poleciliby swoim bliskim wiersze Jana Brzechwy, 32 wiersze Juliana Tuwima, 8 twórczość Marii Konopnickiej, 6 - Ignacego Krasickiego, 2 – Adama Mickiewicza, Aleksandra Fredry i Wandy Chotomskiej oraz po 1 wierszu Stefanii Szuchowej, Czesława Janczarskiego, Janiny Porazińskiej, Adama Asnyka, Hanny Ożogowskiej, Władysława Bełzy i Antoniego Marianowicza.⁶*

Na podstawie frekwencji wyrazów w wyżej wymienionych wierszach wykonano zestawienia liczbowe, które odzwierciedlają procentowy i frekwencyjny udział części mowy w badanych wierszach. I tak samo, jak u A.Łobos (Katowice, 2003), podział na części mowy oprzemy na wzorcu podanym przez M. Zarębinę⁷ (Wrocław, 1985).

Poniższa tabela (tabela 1) przedstawia ogólny udział wszystkich części mowy w wierszach wskazanych przez badanych.

⁵ S.Krzyńska, *Recepcja wierszy przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Cechy ilościowe utworów poetyckich*, Centrum Ekspresji Dziecięcej Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hłonda, Katowice-Mysłowice 2007

⁶ S.Krzyńska, *Poezjoterapia receptywna a elementy formalne utworów poetyckich*, KUL, Lublin 2006

⁷ M.Zarębina, *Próba statystycznej analizy słownictwa polszczyzny mówionej (synteza danych ilościowych)*, Wrocław 1985 [w:] A.Łobos, *op.cit.*, s. 22

Tabela 1

Udział wszystkich części mowy
w wierszach z korpusu 133 wierszy wskazanych przez badanych

Część mowy	liczba	[%]
Rzeczownik	4400	26,50
Przymiotnik	804	4,84
Liczebnik	284	1,72
Zaimek	1782	10,79
Czasownik	3163	19,05
Imiesłów	106	0,01
Przysłówek	405	2,45
Przyimek	1457	8,82
Spójnik	1220	7,38
Partykuła	537	3,25
Wykrzyknik	76	0,46

Z procentowych zestawień wynika, że rzeczownik stanowi wartość modalną, stanowiąc 26,50% wszystkich wyrazów w wierszach. Drugie miejsce zajmuje czasownik 19,05%, trzecie zaimek 10,79%, a ostatnie imiesłów 0,01%. Pozostałe miejsca: przyimek – 8,82%; spójnik - 7,38%; przymiotnik - 4,84%; partykuła - 3,25%; przysłówek - 2,45%; liczebnik – 1,72%; wykrzyknik – 0,46%.

Relacja między obydwoma częściami mowy określana jest jako wskaźnik epitetyzacji (W_e). Im wartość wskaźnika jest większa, tym stopień epitetyzacji jest mniejszy, ponieważ wskaźnik ten pokazuje, ile rzeczowników przypada przeciętnie na jeden przymiotnik. Wartość analizowanego parametru ma duże znaczenie dla określenia stylistycznej przynależności tekstu i stopnia jego oficjalności. Może ona charakteryzować zarówno styl poszczególnych tekstów, pisarzy, rodzajów i gatunków literackich, jak i stylów funkcjonalnych; może również sugerować wiek osoby, której wypowiedzi badamy.⁸

W ten sposób możemy sprawdzić, czy panujące powszechnie przekonanie, że użycie rzeczownika pociąga za sobą konsekwencje w zakresie doboru innych części mowy, przede wszystkim przymiotnika (im więcej w tekście rzeczowników, tym udział przymiotników jest

⁸ M.Ruszkowski, *Wskaźnik epitetyzacji w badaniach stylistycznych*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004, s. 1

większy) jest w naszym przypadku prawdziwe.

W tym celu porównamy udział liczbowy rzeczowników i przymiotników w poszczególnych badanych wierszach (tabela 2).

Tabela 2

Udział liczbowy rzeczowników i przymiotników

w badanych wierszach

nr	rzeczownik	przymiotnik	nr	rzeczownik	Przymiotnik	nr	rzeczownik	przymiotnik
1	41	2	31	45	14	61	12	7
2	17	3	32	27	6	62	30	2
3	17	2	33	21	4	63	86	11
4	27	7	34	22	3	64	31	4
5	27	1	35	39	5	65	24	6
6	27	5	36	25	9	66	31	10
7	43	4	37	8	2	67	40	8
8	73	7	38	18	11	68	59	11
9	36	8	39	20	5	69	47	10
10	30	0	40	42	5	70	30	8
11	34	8	41	15	1	71	18	6
12	36	6	42	20	6	72	19	12
13	27	2	43	49	4	73	30	10
14	15	8	44	71	23	74	35	9
15	50	7	45	45	7	75	29	3
16	18	1	46	36	6	76	48	11
17	45	5	47	57	12	77	32	1
18	16	3	48	37	10	78	30	3
19	42	3	49	82	4	79	57	3
20	43	9	50	55	11	80	47	6
21	30	3	51	23	7	81	52	4

c.d. tabela 2

nr	rzeczownik	przymiotnik	nr	rzeczownik	przymiotnik
91	40	5	121	16	5
92	21	4	122	43	8
93	61	9	123	21	10
94	25	7	124	7	7
95	46	6	125	31	6
96	53	5	126	4	8
97	23	5	127	29	9
98	27	2	128	4	15
99	17	0	129	15	3
100	37	11	130	23	6
101	5	3	131	23	3
102	12	1	132	13	4
103	24	0	133	13	1
104	40	7			
105	36	9			
106	34	2			
107	21	6			
108	34	1			
109	27	5			
110	9	6			
111	18	1			

Przyglądając się udziałowi liczbowemu rzeczowników i przymiotników w wierszach dla dzieci powinniśmy zgodzić się z powyższą tezą.

Stosunki ilościowe między udziałem ilościowym rzeczowników i czasowników decydują o stopniu nominalności. Wskaźnik nominalności (W_n) oblicza się, dzieląc sumę użyć rzeczowników przez sumę użyć czasowników⁹.

$$W_n = \frac{S_n}{V_n}$$

⁹ W.Pisarek, *Frekwencja wyrazów w prasie. Wiadomości – komentarze – reportaże*. Kraków, 1972, s. 30–31 [w:] A.Łobos, *op. cit.*, s. 24

gdzie S_n , to ogólna liczba rzeczowników, a V_n , to ogólna liczba czasowników.

W naszym przypadku $W_n = 1,39$. Wynik oznacza, że wiersze charakteryzujące się stylem artystycznym, posiadają styl nominalny. Dla wyjaśnienia podajemy, że jeżeli $W_n \in (0;1)$ – styl werbalny, $(1; 2)$ – styl nominalny.

Porównując stosunek liczby wystąpień rzeczowników do liczby wystąpień przymiotników (5,47) oraz liczby wystąpień czasowników do liczby wystąpień przysłówków (7,81) stwierdzamy, że tylko co piąty rzeczownik ma swoje określenie wyrażone przymiotnikiem, a co ósmy czasownik ma swoje określenie wyrażone przysłówkiem.

Należy zauważyć także, że najrzadziej występują wykrzykniki (0,46%), a ostatnie miejsce w liczności wystąpień zajmują imiesłowy. *Ich większa frekwencja w tekście jest wyznacznikiem stylu naukowego.*¹⁰ W analizowanych wierszach przeważają imiesłowy przymiotnikowe 0,0046%, imiesłowy przysłówkowe stanowią 0,0018 % wszystkich wyrazów (patrz tabela 1).

*Rym, powtórzenie jednakowych lub podobnych układów brzmieniowych w zakończeniach wyrazów zajmujących ustaloną pozycję w obrębie wersu, pełni funkcję wierszotwórczą, instrumentacyjną i semantyczną (znaczeniową). W poezji współczesnej rymy mają mniejsze znaczenie niż w tradycyjnej, w wielu zaś jej przejawach zupełnie nie występują.*¹¹ Obszar zmienności par rymów w badanych wierszach wynosi 38 ($R=38$). Wartość maksymalna, to 40 a minimalna 2 (patrz tabela 3). Centralne miejsce zajmuje wiersz z 12 parami rymów ($Me = 12$), a dominują te, w których jest 8 par rymów ($Do=8$). Średnia liczba par rymów, to 13 ($m=12,62$), odchylenie standardowe 7 ($\sigma=7,13$), a współczynnik skośności 0,65 ($A_s=0,649$).

¹⁰ A.Łobos, op. cit., s. 25

¹¹ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Rym>

Tabela 3

Udział par rymów w wierszach z korpusu 133 wierszy
wskazanych przez badanych

Nr	liczba par rymów	nr	liczba par rymów	nr	liczba par rymów	nr	liczba par rymów	nr	liczba par rymów
1	14	31	17	61	6	91	15	121	8
2	5	32	9	62	10	92	13	122	9
3	7	33	7	63	32	93	20	123	6
4	13	34	8	64	3	94	12	124	2
5	12	35	13	65	10	95	19	125	7
6	15	36	18	66	11	96	18	126	2
7	16	37	2	67	17	97	8	127	13
8	30	38	9	68	15	98	9	128	8
9	6	39	10	69	13	99	4	129	7
10	15	40	16	70	12	100	12	130	7
11	14	41	4	71	10	101	2	131	7
12	13	42	6	72	14	102	5	132	6
13	8	43	28	73	15	103	11	133	7
14	8	44	27	74	10	104	15		
15	21	45	9	75	12	105	11		
16	4	46	9	76	23	106	15		
17	13	47	40	77	14	107	8		
18	5	48	8	78	12	108	13		
19	18	49	32	79	20	109	14		
20	20	50	21	80	13	110	6		
21	4	51	8	81	15	111	5		
22	16	52	17	82	21	112	16		
23	22	53	34	83	25	113	6		
24	16	54	23	84	19	114	7		
25	14	55	13	85	11	115	8		
26	9	56	12	86	18	116	26		
27	12	57	17	87	23	117	4		
28	22	58	16	88	8	118	10		
29	12	59	8	89	2	119	9		
30	14	60	7	90	5	120	4		

Jeśli idzie o wersy, to liczba ich waha się od 4 do 72, czyli obszar zmienności równy jest 68 ($R=68$). Centralne miejsce zajmuje wiersz z liczbą 26 wersów ($Me=26$). Najczęściej występującą liczbą wersów jest 16 ($Do=16$). Średnia liczba wersów we wszystkich wierszach, to 28 ($m=27,68$), a odchylenie standardowe równe jest 14 ($\sigma=13,96$). W związku z $m=28 > Me=26 > Do=16$, szereg jest lewostronnie asymetryczny. Współczynnik skośności (A_s) wynosi 0,84 i należy do przedziału $[-1,+1]$, mówi na potwierdzenie kierunku asymetrii.

Tabela 4

Udział wersów w badanych wierszach

nr wiersza	wersy	nr wiersza	wersy	nr wiersza	wersy	nr wiersza	wersy	nr wiersza	wersy	nr wiersza	wersy	nr wiersza	wersy
1	28	21	16	41	8	61	24	81	30	101	4	121	24
2	15	22	32	42	24	62	21	82	46	102	15	122	18
3	17	23	44	43	56	63	70	83	53	103	24	123	15
4	26	24	37	44	55	64	38	84	38	104	30	124	4
5	24	25	32	45	26	65	10	85	40	105	22	125	28
6	34	26	18	46	25	66	22	86	72	106	32	126	6
7	32	27	29	47	48	67	34	87	46	107	16	127	26
8	60	28	44	48	16	68	30	88	21	108	25	128	16
9	12	29	24	49	67	69	27	89	4	109	28	129	13
10	30	30	26	50	43	70	24	90	12	110	12	130	14
11	28	31	34	51	16	71	20	91	30	111	11	131	14
12	26	32	23	52	37	72	34	92	27	112	32	132	12
13	19	33	14	53	68	73	30	93	41	113	12	133	16
14	25	34	16	54	46	74	30	94	24	114	16		
15	42	35	26	55	28	75	25	95	38	115	20		
16	17	36	36	56	24	76	46	96	45	116	52		
17	33	37	8	57	34	77	30	97	19	117	16		
18	10	38	19	58	32	78	34	98	36	118	20		
19	48	39	20	59	16	79	43	99	8	119	25		
20	40	40	32	60	14	80	27	100	24	120	12		

Taką samą analizę, jak dla wersów przeprowadzimy dla sylab, liter (graficznego zapisu głosek), samogłosek i spółgłosek oraz części mowy. Obliczymy miary tendencji centralnej, zróżnicowania i asymetrii. Wyniki zamieszczone są w tabeli 5 i 7. W tabeli 6 ukazano udział ilościowy i procentowy samogłosek i spółgłosek w badanych wierszach.

Tabela 5

Miary tendencji centralnej, zróżnicowania i asymetrii -
- sylaby, litery, samogłoski i spółgłoski

miara	sylaby	litery (znaki)	samogłoski	spółgłoski
Mediana (Me)	196	550	236	313
Dominanta (Do)	112	828	179	172
Średnia arytm. (m)	213	587	249	337
Odch. stand. (σ)	103	278	123	159
Wsp. skośności (As)	0,98	-0,87	0,57	1,04
Obszar zmienności (R)	485	1326	629	629

Tabela 6

Udział ilościowy i procentowy samogłosek i spółgłosek
w badanych wierszach

	liczba	[%]
samogłoski	33111	42,44
spółgłoski	44856	57,49

Tabela 7

Miary tendencji centralnej, zróżnicowania i asymetrii -
- części mowy

Miara	RZECZOWNIKI	PRZYMIOTNIKI	LICZEBNIKI	ZAIMKI	CZASOWNIKI
Mediana (Me)	30	6	1	12	23
Dominanta (Do)	23	6	0	10	12
Średnia arytm. (m)	66	12	4	27	47
Odch. stand. (σ)	16	4	4	8	13
Wsp. skośności (As)	2,61	1,52	1,01	2,13	2,80
Obszar zmienności (R)	82	23	28	41	62

c.d. tabela 7

Miara	IMIESŁÓW	PRZYSŁÓWKI	PRZYIMKI	SPÓJNIKI	PARTYKUŁY	WYKRZYKNIKI
Mediana (Me)	0	2	10	8	3	0
Dominanta (Do)	0	1	7	7	2	0
Średnia arytm. (m)	2	6	22	18	8	1
Odch. stand. (σ)	1	3	7	6	7	2
Wsp. skośności (As)	1,38	1,74	2,17	1,86	0,91	0,61
Obszar zmienności (R)	6	15	31	29	67	18

Z powyższych tabel odczytujemy, że średnia liczba rzeczowników w badanych wierszach, to 30 z odchyleniem standardowym 16; przymiotników 12 ($\sigma=4$), liczebników 4 ($\sigma=4$), zaimków 27 ($\sigma=8$), czasowników 47 ($\sigma=13$); imiesłów 2 ($\sigma=1$), przysłówków 6 ($\sigma=3$), przyimków 22 ($\sigma=7$), spójników 18 ($\sigma=6$), partykuł 8 ($\sigma=7$), wykrzykników 1 ($\sigma=2$).

Ponadto, w badanych wierszach jest średnio 213 sylab (odchylenie standardowe 103), liter (znaków) 587 (odchylenie standardowe 278), samogłosek 249 (odchylenie standardowe 123), spółgłosek 337 (odchylenie standardowe 159).

Tabela 8

**Udział części mowy w tekstach badanych wierszy
w porównaniu z innymi tekstami**

Część mowy	Badane wiersze		Literatura oralna ¹² [w %]		Język pisany ¹³ [w %]		Język mówiony ¹⁴ [w %]	
	[%]	liczba	pieśń ludowa	opowiadanie gwarowe	prasa	poezja współczesna	szkolny	dzieci
Rzeczownik	26,50	4400	26	18,6	30,4	36,9	26,5	21,59
Czasownik	19,05	3163	21,9	25,1	17	16,73	17,84	21
Przymiotnik	4,84	804	5,1	1,4	9,5	9,63	6,91	4,53
Przysłówek	2,45	405	1,7	1,6	5,5	4,47	7,15	7,81
Zaimek	10,79	1782	17,2	23,6	12,9	9,79	16,48	18,12
Wykrzyknik	0,46	76	4	-	-	0,42	0,19	1,06

¹² J. Bartmiński, *Derywacja stylistyczna*, Lublin 1977, s. 83-85 [w:] B. Niesporek, *Język wierszy dla dzieci*, Katowice 1990, s. 23

¹³ W. Pisarek, *Frekwencja wyrazów w prasie*, Kraków 1972, s. 34 (komentarze prasowe); M. Zembaty-Michalakowa, *Poezja J. Przybosa w świetle badań statystyczno-językowych*, Wrocław 1982, s. 17-18 [w:] B. Niesporek, *ibidem*, s. 23

¹⁴ M. Zarębina, *Próba ...*, s. 59-65 [w:] B. Niesporek, *ibidem*, s. 23

Pod względem udziału rzeczownika tekst badanych wierszy (tabela 8) zbliża się do tekstu literatury oralnej, a dokładnie do pieśni ludowej oraz do języka mówionego szkolnego. Udział czasownika jest niższy niż w literaturze oralnej i języku mówionym dziecięcym, a wyższy niż w języku pisanym i języku mówionym szkolnym. Pod względem tej części mowy zbliża się do języka mówionego szkolnego. Procentowy udział przymiotnika w badanych wierszach jest podobny do udziału procentowego w języku mówionym dziecięcym. Niski jest udział przysłówka. Jest on niższy od udziału w języku pisanym oraz mówionym i niewiele wyższy (rzędu 0,7%) od udziału w tekstach literatury oralnej. Według B. Niesporek (1990) jest to związane z dużym udziałem zaimka w wierszach dla dzieci. Udział zaimka w badanych wierszach zbliżony jest do udziału tej części mowy w języku pisanym, a ściślej w języku poezji współczesnej. Udział wyrazów atrybutywnych podobny jest do literatury oralnej – pieśni ludowych.

Duży udział zaimka, wyrazu-substytutu w stosunku do wyrazów imiennych, ma motywację pragmatyczną, pojawia się on w mowie ustnej, spontanicznej, żywej, wynika z konsytuacji¹⁵, natomiast rzadziej występuje w tekstach pisanych.¹⁶ I podobnie, jak zrobiła to cytowana już B. Niesporek (1990) stwierdzamy, że znaczny procent zaimka w tekstach wierszy dla dzieci możemy tłumaczyć ich sytuacyjnością.

¹⁵ S.Jodłowski, *Ogólnojęzykoznawcza charakterystyka zaimka*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1973 [w:] B. Niesporek, *ibidem*, s. 25

¹⁶ B.Niesporek, *ibidem*, s. 25

BIBLIOGRAFIA

1. Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003
2. Ferguson G.A., Takane Y., *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004
3. Krzyśka S., *Poezjoterapia receptywna a elementy formalne utworów poetyckich*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2006
4. Krzyśka S., *Recepcja wierszy przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Cechy ilościowe utworów poetyckich*, Centrum Ekspresji Dziecięcej Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda, Katowice-Mysłowice 2007
5. Krzyśka S., *Emocje i utwory poetyckie kierowane do dzieci w wieku wczesnoszkolnym - modele matematyczne*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Łódź 2007
6. Łobos A., *Język czasopism i programów telewizyjnych dla dzieci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003
7. Niesporek B., *Język wierszy dla dzieci (Na materiale Świerszczyka)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1990
8. Pawłowski A., *Metody kwantytatywne w sekwencyjnej analizie tekstu*, Uniwersytet Warszawski Katedra Lingwistyki Formalnej, Warszawa 2001
9. Ruszkowski M., *Statystyka w badaniach stylistyczno-składniowych*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004
10. Ruszkowski M., *Wskaźnik epitetyzacji w badaniach stylistycznych*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004

Sławomir Krzyśka – dr nauk matematycznych, pracownik Instytutu Filozofii w Wydziale Nauk Społecznych UAM w Poznaniu; zajmuje się modelowaniem matematycznym tekstów poetyckich dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym; poszukuje filozofii pisania tekstów poetyckich dla dzieci; członek Stowarzyszenia Arteterapeutów Polskich; prowadząc badania czyta wiersze i opowiadania dzieciom przedszkolnym i z klas I-III; członek Wielkopolskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki w Poznaniu; propaguje czytanie.